

УДК 340.12

В. А. Трофименко, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ

Розглянуто професійну правосвідомість і правову культуру правоохоронця та результати їхньої деформації в діяльності працівників правоохоронної системи. На основі аналізу значення зазначених феноменів зроблено висновок про значення правового виховання у правоохоронній системі та наголошено на його меті.

Ключові слова: *правове виховання, правова культура, правосвідомість, правоохоронні органи, деформації правової культури та правосвідомості.*

Актуальність проблеми. Правове виховання як цільовий напрям дії держави, різноманітних недержавних організацій та об'єднань лише починає набувати свого значення. Правова культура та правосвідомість більшості громадян сьогодні знаходяться на початковому рівні. І це незважаючи на те, що саме правова культура і правосвідомість є підґрунтям діяльності правоохоронних органів – органів, які покликані охороняти громадян. Саме тому правове виховання працівників правоохоронної системи нині набуває першочергового значення. Зважаючи на неоднозначну економічну ситуацію в нашій країні, необхідно раціонально підходити до використання тих засобів правового виховання, які на сьогодні можуть дати вагомий результат, і спрямовувати їх на ті інститути, які в першу чергу стикаються з деформованою правовою поведінкою і мають метою своєї діяльності охорону правової системи держави, – органи внутрішніх справ, суди, органи служби безпеки тощо.

Аналіз останніх джерел і публікацій. З огляду на те, що правове виховання як науковий напрям робить лише перші кроки, слід відмітити, що більшість науковців, які працюють в цьому напрямі, піднімають загальні питання правового виховання. О. Данильян, О. Дзьобань, Ю. Калиновський та інші звертаються до дослідження правової культури і правосвідомості українського суспільства, впливу на ці феномени транзитивних процесів, наявності управлінських механізмів у правовиховній системі. Питанням правового виховання працівників правоохоронної системи фактично в Україні не приділяється достатньої уваги. Звертаючись до досвіду російських науковців, можна сказати, що в Російській Федерації правовому вихованню правоохоронців приділяється значно більше уваги. Так, специфіку правового виховання працівників правоохоронних органів висвітлюють О. Варигін, В. Кожевников, С. Борисова, В. Баранов та ін. Тому **метою** статті є висвітлення первинної важливості та необхідності правового виховання саме працівників правоохоронної системи.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, зважаючи на те, що лише система правоохоронних органів здатна протистояти сучасній злочинності, слід звернути особливу увагу на рівень правосвідомості її працівників. У цьому контексті важливо зробити акцент не тільки на рівні професійної правосвідомості (знання та вміння застосовувати норми права), а й на професійній правовій культурі. Лише завдяки такому поєднанню ми можемо отримати правоохоронця, який буде спроможним виконувати поставлені перед ним завдання.

Професійна правосвідомість та професійна правова культура діалектично поєднані одна з одною. По-перше, їхнє поєднання є гармонійною формою розвитку правоохоронця, яка включає і виховання самої людини, і створення умов для впорядкованого існування суспільства. У цьому сенсі вони виступають тим стримуючим механізмом, який обмежує та витісняє антигромадську і тому антиправову поведінку з боку правоохоронця.

По-друге, правосвідомість і правова культура акумулюють накопичені людством правові цінності і виявляють їх через дії як конкретного правоохоронця, так і через усю правоохоронну систему. Правосвідомість і правова культура виступають зразком, який необхідно ретранслювати в інші сфери суспільних відносин та передавати наступним поколінням.

По-третє, правосвідомість і правова культура – це феномени, завдяки яким зберігаються національні особливості державності, правопорядку, правової системи. Це дозволяє, з одного боку, збагачуватися в системі світового культурно-правового обміну, а з другого – не дає проникнути до права тим інститутам, які не можуть бути притаманними нашій культурі.

Зв'язок правоохоронної системи і держави визначають вимоги до її представників. Сьогодні – це гідна, високопрофесійна та культурна людина. Механізм професійно-правової свідомості і культури досить складний і тому він формується на різних рівнях правового виховання правоохоронця. Причому вагоме місце в цьому механізмі посідає те особливе, що зумовлене родом службової діяльності працівників правоохоронних органів, їхніми посадовими правами та обов'язками.

Професійно-правова свідомість є необхідним компонентом правосвідомості українського суспільства, і остання визначає світоглядну спрямованість професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Базисом для визначення сутнісних характеристик професійно-правової свідомості є особливості професійної діяльності працівників цієї категорії.

Успішність професійної діяльності працівника правоохоронних органів, здатність переносити всі труднощі роботи, свідомо дотримуватися службової дисципліни залежать від причини, за якої молода людина вирішила стати правоохоронцем, якими особистісними, комунікативними та професійними якостями вона володіє, який має потенціал. Ця причина формується на тлі розвитку інформаційного простору суспільства, появи великої кількості дуже

часто суперечливої інформації. Це вимагає оперативності реакції на щоденно виникаючі проблеми, докладання людських зусиль в особливій сфері суспільного життя, у процесі чого і формуються специфічні ознаки професійної свідомості і культури. У свою чергу, вони визначають об'єктивні умови ефективності в правоохоронній сфері.

Такими умовами, як відмічає російський дослідник В. Кожевников [1], є якість законодавства, норми якого реалізуються в процесі правозастосування, а також визначають статус працівника; науково обґрунтовані критерії правозастосування; наукова організація труда працівників; мікроклімат правоохоронного органу; матеріально-технічне забезпечення правоохоронної діяльності; престиж.

Як бачимо, стан професійно-правової культури і правосвідомості працівників правоохоронних органів визначається дією різноманітних чинників, які можна поділити на дві великі групи: загальносоціальні та внутрішні, що діють у рамках правоохоронної діяльності, тобто правоохоронець розглядається і як юрист, і як правоохоронець.

Рівень правосвідомості кожної професійної спільноти, юридичної зокрема, визначається ступенем розвиненості правосвідомості кожного її члена (рівнем освіти, рівнем кваліфікації тощо). Правосвідомість юристів-професіоналів повинна відповідати таким ознакам:

- а) знання та оперування нормами права, які регулюють суспільні відносини і професійну юридичну діяльність зокрема;
- б) розуміння мети правового регулювання;
- в) повага до закону, обов'язкове особисте дотримання норм права.

Разом з цим необхідно виділити деяку специфіку правової культури і правосвідомості працівників правоохоронних органів:

- 1) більша глибина правових знань;
- 2) професійна впевненість у необхідності і справедливості чинних правових норм та практики їхнього застосування;
- 3) орієнтація на правові закони, природні права людини, обов'язковість їхнього захисту, забезпечення безпеки особистості від злочинів та інших правопорушень;
- 4) створення стереотипу дотримання правових норм, що не виключає критичного ставлення до них.

Треба сказати, що на практиці зустрічається багато викривлень правової культури і правосвідомості – від неповноти правових знань до жорстких злочинних настанов, коли правоохоронець уміло використовує свій досвід та службові можливості для прикриття своєї злочинної діяльності. Але, вочевидь, по суті ці викривлення вже є деформаціями правової культури і правосвідомості. За часів П. Сорокіна з'являється більш вдала категорія – професійна деформація [2, с. 335].

Як відомо, це особливий соціально-психологічний феномен, що визначає тип взаємозв'язку діяльності та особистості. Професійна деформація виявля-

ється в першу чергу в професійній системі «людина–людина» і є результатом викривлення професійних та особистих якостей правоохоронця під впливом негативних чинників діяльності та оточуючого середовища (спілкування з правопорушниками, застосування заходів профілактики та попередження, стосунки з керівництвом та іншими працівниками, сумісне виконання службових обов'язків тощо).

До конкретних виявів професійної деформації на основі аналізу досліджень російської дослідниці С. Борисової можна віднести такі стереотипи [3].

1. Стереотип «начальник повинен бути твердим і жорстким» змінює структуру управлінської взаємодії, переводячи її на режим погрози покаранням за дисциплінарне чи інше порушення.

2. Стереотип «начальник завжди правий» негативно впливає на самостійність рішень працівника, формує безініціативність, чекання наказів і розпоряджень з боку керівництва.

3. Стереотип догматичного дотримання наказів породжує установку на бездумне виконання будь-якого наказу керівника, часто приводить до внутрішньоособистого конфлікту, якщо є думка про необхідність діяти інакше.

4. Стереотип «маленької людини» веде до зниження професійної самооцінки, вияву конформізму і відсутності власних суджень з того чи іншого питання.

5. Стереотип «оптимальної» рольової поведінки часто виступає як механізм пристосування до деяких службових ситуацій і конкретних професійних дій. Наприклад, агресивна поведінка може розглядатись як оптимальна для отримання показань у підозрюваного.

6. Стереотип «пошуку винного» виправдовує всі дії з пошуку винного, його покарання тощо. Причини ж неефективної роботи правоохоронця за законними механізмами приховуються і не аналізуються.

Таким чином, категорія «професійна деформація» запозичена з психології і має достатньо широкий, але конкретно понятійний зміст. Стосовно правосвідомості можна зробити припущення, що деформаціями є дефекти, викривлення уявлень про правову дійсність у поєднанні з неприйняттям актуальною для суспільства типу праворозуміння. Приділимо деяку увагу цьому явищу.

Як відмічає Ю. Калиновський, причини деформацій правової культури і правосвідомості зумовлені історичним минулим та трансформаційними процесами в Українській державі та суспільстві [4, с. 240]. Трансформацію суспільства і трансформацію держави можна розглядати як діалектично поєднані процеси, які не збігаються за часом дії. Якщо зміни у державі (система права, система законодавства, система правореалізації тощо) можуть статися в досить невеликі строки, то правосвідомість, набута суспільством протягом тривалого часу, не може швидко осучаснитися. Тобто правова ідеологія може значно випереджати темпи розвитку соціально-економічної ситуації, а правова психологія – помітно відставати від них. У правосвідомості, включаючи

професійну, виникають перехідні поєднання старих і нових ідеологічних чинників. Це приводить до неадекватної поведінки суб'єктів права, що швидко позначається і на правоохоронній системі.

За таких умов стан професійної правосвідомості представників правоохоронної системи стає складною соціальною проблемою. У силу низки причин, зокрема наведених вище, ламаються їхні першопочаткові правові погляди, настанови, відчуття, переконання. Виникають нові псевдоправові і неправові конструкції, які формально відповідають новій правовій ідеології, а фактично мають корисливу або іншу мету і суперечать праву. Отже, деформація правової культури і правосвідомості правоохоронця поступово перетворюється із загальною на вузькопрофесійну: від правового інфантилізму через правовий нігілізм до злочинної настанови.

Базуючись на розумінні правового інфантилізму, яке навів Ю. Калиновський [4, с. 250–251], спробуємо дати його поняття стосовно правосвідомості правоохоронця. Правовий інфантилізм – стан професійної правосвідомості, який характеризується несформованістю та прогалинами у правових поглядах, знаннях, настановах та уявленнях. Не є таємницею, що більшість рядового та молодшого командного складу тієї ж міліції не має вищої юридичної освіти, яка і є основною (!) ланкою правового виховання правоохоронця. Такі працівники не мають знань про державну систему права, взаємодію національних та міжнародних правових актів, не можуть, хоча і мають нагальну потребу звернутися до нормативного акта, який регламентує їхню поведінку, з причини поганой орієнтації серед нормативно-правової бази держави.

Правовий нігілізм як вид деформації професійної правосвідомості – це фіксована соціальна настанова на скептичне ставлення до права, невіра у його потенційні можливості. По суті це правове відчуження, відторгнення права, коли суб'єкт може і бажає бути без нього. Правовий нігілізм можливий як у відкритих, так і у прихованих формах, мотивація при цьому також є різною: від політичних доводів до небажання брати на себе відповідальність. Яскравим прикладом правового нігілізму серед правоохоронців є ситуація, коли керівник правоохоронного органу умисно «закриває очі» на дії своїх підлеглих, вчинені немовби з метою розкриття злочину. До того ж значна частина правоохоронців упевнена, що показання та зізнання необхідно «вибивати». Тому, враховуючи ще й корпоративність правоохоронної системи, керівники з терпимістю ставляться до підлеглих – порушників закону.

Однак найбільш небезпечним відхиленням від норми є більш глибока деформація професійної правосвідомості, яка перетворюється на злочинну настанову. Статистика відмічає постійне зростання кількості правопорушень, учинених працівниками правоохоронної системи. Їх значна кількість припадає на органи внутрішніх справ. Але велика кількість правопорушень в органах

внутрішніх справ не свідчить про те, що міліція – найбільш неблагополучна частина правоохоронної системи. Міністерство внутрішніх справ на сьогодні є лакмусом ставлення до права всієї системи, а його працівники віч-на-віч стикаються зі злочинами.

Російський дослідник О. Варигін виділяє три групи злочинів, учинених правоохоронцями [5].

1. Злочини, пов'язані з виконанням службових обов'язків, так звані «професійні» злочини. Характер таких злочинів визначається посадовою діяльністю працівника – слідчого, оперуповноваженого, інспектора тощо. Іншими словами, це такі злочини, котрі, як правило, не можуть вчинити представники інших, не правоохоронних професій. До них належать деякі склади злочинів проти правосуддя і посадові злочини (злочини проти інтересів державної служби і служби в органах місцевого самоврядування). Приклад: перевищення службових повноважень, отримання хабара, зловживання службовими повноваженнями.

2. Злочини, пов'язані з правовим статусом правоохоронця. До них належать загальнокримінальні злочини, які вчинені правоохоронцями під час виконання службових обов'язків чи поза цим, але які тим чи іншим чином пов'язані із правовим статусом працівника правоохоронних органів. До цієї групи злочинів, наприклад, слід віднести вбивство з необережності правопорушника при його затриманні, заподіяння шкоди здоров'ю підозрюваного при його допиті, а також вчинення іншого загальнокримінального злочину, у тому числі в позаслужбовий час, але коли свідки і потерпілі сприймали винного як працівника міліції, який виконує службові обов'язки.

3. Злочини, не пов'язані з правовим статусом працівника правоохоронних органів. Найбільш поширеними загальнокримінальними злочинами, вчинюваними правоохоронцями, є: порушення правил експлуатації транспортних засобів і правил дорожнього руху, умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю громадян, хуліганство та крадіжка.

Високий рівень злочинності правоохоронців не тільки збільшує загальну кількість вчинюваних злочинів, приводить до зниження авторитету правоохоронної системи, породжує почуття недовіри до неї з боку громадян. Усе частіше громадяни розв'язують свої проблеми, пов'язані з порушенням їхніх прав, поза міліцією.

Кожний з наведених різновидів деформації правосвідомості супроводжується порушенням моральних основ. Це є не випадковим у силу закономірних системних зв'язків між різними елементами професійної правової культури. Як відомо, традиційна мораль українського суспільства розвивалася головним чином під впливом морально-релігійного чинника, який формує моральні відчуття добра, співчуття, взаємодопомоги. Особливе значення мають ці моральні засади для працівників міліції, робота яких тісно пов'язана з долею

пересічних громадян, що з тієї чи іншої причини знаходяться у скрутній життєвій ситуації. Покликаний допомагати громадянам працівник міліції за жодних обставин не повинен принижувати гідність конкретної людини, ставитися до неї грубо, нетактично, високомірно.

Разом з тим не можна не відмітити, що працівники міліції – не механічні запрограмовані істоти, а реальні люди, які живуть та працюють поряд з нами, з широкою зоною небезпечного впливу чинників, що істотно знижують моральний рівень. Така обстановка, в якій розпочалась розбудова пострадянської України: хаос, боротьба за виживання, вступ в невідомі раніше ринкові відносини, котрі на початковій стадії мають стихійний, жорсткий, нерідко протиправний характер, ворожість політичних груп, низька культура засобів масової інформації. Деформації моральної свідомості обов'язково приводять до того, що деякі громадяни починають розглядати роботу в міліції як джерело нелегального і вагомого доходу і як легальний доступ до зброї.

Така настанова явно не коригується з тим, чого вимагають від працівника міліції обов'язки, записані у Присязі. Ось тут і виникає морально-психологічна ситуація, пояснити яку можна за допомогою одного з напрямів соціальної психології – теорії когнітивного дисонансу.

Когнітивний дисонанс – це стан, який характеризується зіткненням у свідомості індивіда суперечливих знань, переконань, настанов поведінки відносно певного об'єкта чи явища. Засновник теорії когнітивного дисонансу Леон Фестингер стверджує, що при зіткненні у свідомості логічно суперечливих знань про один і той самий об'єкт чи подію людина переживає відчуття дискомфорту, якого намагається позбавитися. Намагаючись вирішити це завдання, людина змінює свої знання чи соціальні настанови стосовно відповідних об'єктів чи подій таким чином, аби розв'язати суперечність між ними [6, с. 15–52].

Теорія когнітивного дисонансу характеризує способи подолання суперечностей у знаннях і описує те, що у типових ситуаціях робить людина. Наприклад, аби досягти погодження двох знань, що суперечать одне одному, людина або реконструює одне з них таким чином, щоб воно відповідало іншому, або звертається до такого третього знання, яке мирить перші два знання між собою.

У цьому разі також спостерігається дисонанс: у конфлікті перебувають дві протилежні системи. Одну з них умовно можна назвати позитивною. Це знання особливостей правоохоронної служби в міліції у поєднанні з настановою бути вірним Присязі, нести персональну відповідальність у боротьбі за утвердження справедливості як базисного принципу держави. Такий морально-психологічний стан ґрунтується на вродженому знанні добра і зла та дозволяє на рівні внутрішнього переконання – не за страх, а на совість – прий-

няти, а в подальшому і виконувати службовий обов'язок у повній відповідності з усіма високими вимогами до правоохоронної діяльності взагалі і до служби в міліції – зокрема.

Друга ж когнітивна система виходить із деформованого морального відчуття. Вона складається зі знання вивертів, які дають змогу «маневрувати» в правовому полі, цинічних уявлень про те, що гідне життя, в якому немає приниження і невпевненості в новому дні, можливе лише «за правом сильно-го», «неспійманого крадія», який уміє обійти закон і в будь-якому разі забезпечити собі повну безвідповідальність.

З метою усунення дисонансу використовуються різні прийоми юридичної демагогії. Так, В. Баранов визначає її як «особый вид социальной демагогии, состоящий в общественно опасном, намеренном, обманном, конфликтном, внешне эффективным воздействии отдельного лица либо различных объединений граждан на чувства, знания, действия доверяющих им людей посредством различных форм ложного одностороннего либо грубо извращенного представления правовой действительности для достижения собственных порочных корыстных целей, обычно скрывааемых под видом пользы народу и благосостояния государства» [7].

Заснована на умисному обмані, іноді у поєднанні з правдою, юридична демагогія слугує меті прикриття корупційних дій, коли уповноважена на ухвалення рішень особа (суб'єкт демагогії) зловживає своєю владою для отримання вигоди для себе. Прийоми юридичної демагогії можуть бути різними: від примітивних, розрахованих на низьку правову освіченість громадян, до інтелектуальних, які ґрунтуються на проґальності і суперечливості законодавства, однак у кожному випадку придатні надати видимість законності неправомірним діям.

Деформація професійної правосвідомості також виявляється в правовому інфантилізмі, який може супроводжуватися недостатнім рівнем розвитку таких інтелектуальних навичок, як системне тлумачення права, аргументація в процесі ухвалення рішень, складання вмотивованих, юридично та лінгвістично грамотних процесуальних документів.

Також може виникнути інша ситуація, про яку згадували ще давні греки: чи може обдарована людина спрямувати свій талант та майстерність на зло, злочинні дії? Тобто правоохоронець може мати великі інтелектуальні здібності і при цьому бути морально деформованим. І з давніх-давен уже стверджується: людину необхідно вчити праву і навчати справедливості. Сучасною мовою це можна витлумачити так: правове виховання має посідати важливе місце в системі підготовки майбутнього правоохоронця.

Способи викорінення деформацій правосвідомості і правової культури є традиційними і в цілому зводяться до виховання поваги до права – право-

вого виховання. У цьому ракурсі правове виховання повинно будуватись як поетапний процес, що включає загальне правове виховання та специфічне правове виховання правоохоронця. При впровадженні такої системи правового виховання необхідно здійснити певні підготовчі дії:

1) установити дійсну цінність юридичних норм для правоохоронців на основі пізнання їхніх потреб і ролі цих норм в їх задоволенні;

2) з'ясувати стан оцінно-настановочної частини правосвідомості цієї соціальної групи;

3) розробити тактику і методику правового виховання;

4) планувати правовиховні заходи та встановлювати їхню ефективність.

Підкреслимо, що сьгодні правове виховання є складовою ідеологічної функції держави. У міру розвитку та вдосконалення державності з'являються більш дієві способи і форми реалізації цієї функції – за умови, що її зміст є постійним: формування адекватних уявлень про право та його сенс, цінності та роль у суспільстві. Отримані знання повинні стати власним особистим переконанням, жорсткою настановою чітко слідувати правовим приписам, а потім ставати внутрішньою потребою і звичкою дотримуватися закону, виявляти професійну правову активність.

Отже, викорінення деформацій професійної правової культури концептуально труднощій не становить, вони виникають на практиці. У загальному вигляді завдання правового виховання зводиться до того, аби цілеспрямовано змінити ставлення до права в необхідному напрямі. Однак повагу до права не можна виховати в умовах послаблення державності та економічної можливості забезпечити гідне життя людей, у тому числі правоохоронців. Поряд з правовим вихованням підвищення рівня професійної правосвідомості можна простимулювати також завдяки преміюванню; службовому зростанню; моральному заохоченню.

Проте ці загальновідомі заходи можуть дати користь лише в тому разі, якщо існуватиме спеціалізована підготовка кадрів для правоохоронної системи в системі безперервної освіти і вдосконалена система професійного відбору, що включає моральні та загальнокультурні компоненти. Це не завдання, а проблема, розв'язання якої вкрай необхідно для нашої країни.

Висновки. Рівень професійної правосвідомості в правоохоронній сфері визначається двома основними чинниками: по-перше, рівним розвитком правосвідомості українського суспільства в цілому; по-друге, специфікою професійної діяльності працівників правоохоронних органів. В умовах реформування і реорганізації соціокультурної реальності України і правової системи українського суспільства ці два чинника в цілому негативно впливають на стан професійної правосвідомості. Важливо підкреслити, що ті тенденції, що характерні для правосвідомості пересічних українців, притаманні й праців-

никам правоохоронних органів. Причому ці тенденції поглиблюються і спричиняють появу шкідливих для інтересів правоохоронної системи наслідків: правового інфантилізму, правового негативізму, юридичної демагогії тощо. Видалення деформацій професійної правосвідомості і цілеспрямоване правове виховання працівників правоохоронних органів можливі тільки на основі цілісної системи заходів, в яку б були включені заходи економічної, політико-правової, соціокультурної спрямованості з урахуванням національно-історичних традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожевников В. В. Проблемы профессионализма сотрудников органов внутренних дел / В. В. Кожевников // Социол. исслед. – 1999. – № 9. – С. 55–59.
2. Сорокин П. А. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет / П. А. Сорокин. – М. : Наука, 1994. – 560 с.
3. Борисова С. Е. Профессиональная деформация сотрудников милиции и ее личностные детерминанты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. Е. Борисова. – М., 1998. – 17 с.
4. Калиновський Ю. Ю. Парадигмальні виміри правосвідомості українського суспільства : монографія / Ю. Ю. Калиновський. – Х. : Майдан, 2012. – 346 с.
5. Варьгин А. Н. Преступность сотрудников органов внутренних дел и проблемы воздействия на нее : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / А. Н. Варьгин. – Саратов, 2003. – 29 с.
6. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Л. Фестингер. – СПб. : Ювента, 1999. – 232 с.
7. Баранов В. М. Правовая демагогия как деструктивный фактор экономического развития России / В. М. Баранов // Взаимообусловленность российского законодательства и социально-экономических процессов в обществе : тез. докл. и выступлений на регион. науч.-практ. конф., 25–26 мая 2001 г. – Курск : Изд-во Курск. фил. Ин-та экономики и права, 2001. – С. 186–188.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ПРАВОСОЗНАНИЕ И ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА КАК ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

Трофименко В. А.

Рассмотрены профессиональное правосознание и правовая культура правоохранителя и результаты их деформации в деятельности работников правоохранительной системы. На основе анализа обозначенных феноменов сделан вывод о значении правового воспитания в правоохранительной системе и акцентировано внимание на его цели.

Ключевые слова: правовое воспитание, правовая культура, правосознание, правоохранительные органы, деформации правовой культуры и правосознания.

VOCATIONAL LEGAL AWARENESS AND LEGAL CULTURE AS THE SUBJECT OF LEGAL EDUCATION IN LAW ENFORCEMENT

Trofimenko V. A.

Considered professional legal awareness and legal culture of the Rights and the results of their deformation in the activities of law-enforcement system. Based on analysis of the values indicated by the phenomena of the conclusion of the importance of legal education in law enforcement and focuses on his target.

Key words: *legal education, legal culture, sense of justice, law enforcement, legal culture strain and sense of justice.*

УДК 3.34.340

С. С. Кравченко, кандидат юридичних наук, доцент

СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УЯВЛЕННЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ ФІЛОСОФІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРАГМАТИЗМУ І НИНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Проаналізовано положення Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2012 р. № 212/2012, на предмет наявності в ній недоліків та відповідності реаліям сучасного стану громадянського суспільства. Надано пропозиції щодо вдосконалення механізму реалізації Стратегії у контексті теорії правового прагматизму. Запропоновано внести зміни до Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» щодо впровадження результатів всеукраїнського і місцевого референдумів.

Ключові слова: *громадська рада, громадянське суспільство, державна політика, об'єднання громадян, правовий прагматизм, референдум.*

Актуальність проблеми. Останнім часом у нашій державі значна увага приділяється питанням розвитку і становлення громадянського суспільства, причому навіть на рівні вищого державного керівництва. Так, Указом Президента України від 25 січня 2012 р. № 32/2012 було створено Координаційну раду з питань розвитку громадянського суспільства. За результатами проведеної у I кварталі 2012 р. зазначеною Координаційною радою роботи Указом Президента України від 24 березня 2012 р. № 212/2012 затверджено Стратегію